

Bölüm 4

XV.-XVII. YÜZYILLARDA ALÂİYYE (ALANYA) SANCAKBEYLERİ

Saim YÖRÜK¹

GİRİŞ

Klasik dönem Osmanlı idari sisteminde ülke toprakları eyalet veya vilayet olarak adlandırılan idari birimlere ayrılmaktaydı. Eyaletleri idari bir alt birim olan sancaklar oluşturmaktaydı. Eyalet ve sancakların merkezi konumunda bulunan şehirler aynı zamanda idari bir merkez özelliği taşımaktaydı. Ülke yönetiminde eyaletlerde ve sancaklarda en üst seviyede görev yapan örf taifesine mensup görevliler aynı zamanda şehir idaresinden de birinci derecede sorumlu idiler.

Alanya, Osmanlı döneminde idarî, askerî, ekonomik ve kültürel bir merkez olarak önemli bir yere sahip idi. Alanya'nın tarihini aydınlatmak amacıyla farklı dönemleri içeren genel ve özel anlamda bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda XVI. yüzyıl için genellikle tahrir defterlerinden yararlanılmıştır. XV.-XVII. yüzyıllarda Alanya sancakbeylerini konu edinen bu çalışmada ise önemli görevlilerin isimlerinin geçtiği Mühimme Defterleri, Ruûs Defterleri, Eyalet ve Sancak Tevcih defterleri, Alanya'nın idari yapısı hakkında bilgi veren çeşitli arşiv vesikaları yanında idarî yapı ile ilgili genel ve özel anlamda bilgi veren çalışmalardan da yeri geldikçe istifade edilmiştir.

“XV. - XVII. Yüzyıllarda Alâiyye Sancakbeyleri” başlıklı bu çalışmada, Alanya'nın 1471 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmesinden 1700 yılına kadar geçen sürede sancakbeyliği görevinde bulunanlar incelenmiştir. Arşiv vesikalarına ve diğer kaynaklara dayanılarak Alâiyye Sancağının askerî-idarî görevlileri olan sancakbeylerinin (mir-liva) isimleri, görev yılları-süreleri, bu sırada yapmış olduğu işler ve gelirlerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Çalışma sonunda Alâiyye sancakbeyleri hakkında değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın Alanya'nın idari tarihine katkı yapacağı düşünülmektedir.

Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat döneminde Türk hâkimiyetine geçen Alanya, fatihinin adına izafetle “Alâiyye” adını almıştır. Selçuklular dö-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı
saimyoruk@hotmail.com

rının verilmemesi ise timar sisteminin işlevini kaybetmeye başlaması, Osmanlı mali sisteminde meydana gelen değişmeler vb. etkenler ile açıklanabilir.

Sancakbeylerinin tasarruf ettikleri dirlik miktarı önemli ölçüde değişiklik arz etmektedir. Alâiyye sancakbeyliği görevinde bulunanların dirlik aralığı ve görev yılları yaklaşık olarak şöyledir: 200 bin akçe altında dirlik tasarruf eden sadece Mehmed Bey olup 1518 yılında Alâiyye sancakbeyliği görevinde bulunmuştur. 200-250 bin akçe arasında dirlik tasarruf edenlerin sayısı ise altı olup bunlar Ali Bey (1475 yılı), İskender Bey (1522 yılı), Abdüssamed Bey (1528-29 yılları), Şah Veli Bey (1550 yılı), Firdevs Bey (1567 yılı) ve Mehmed Bey'dir (1582 yılı). 251-300 bin akçe arasında dirlik tasarruf edenlerin sayısı ise dört olup bunlar Derviş Mehmed Bey (1567 yılı), Sinan Bey (1570 yılı) ve Yahya Bey'dir (1579 yılı). Ba-haeddin Bey ise (1576 yılı) göreve başladıktan sonra terakki alarak geliri 300 bin akçenin üzerine çıkmıştır. Geliri 300 bin akçenin üzerinde olanlar ise üç kişi olup bu kişiler Sinan Bey (1526-27 yılları), Mustafa Bey'dir (1570 yılı). Haydar Bey ise (1574 yılı) 426 bin akçe ile en yüksek gelire sahip olan sancakbeyi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1650 yılından sonra Alâiyye Sancağı bazı paşalara arpalık olarak verilmiştir. Tespitlerimize göre Alâiyye Sancağını arpalık olarak tasarruf eden ilk kişi Davud Han'dır (1640 yılı). Yalılarını muhafaza etmek şartıyla arpalık olarak tevcih edilmiştir. Bunu sırayla Kıbrıs beylerbeyi Halil Paşa (1655 yılı), Hasan Paşa (1667 yılı) izlemiştir. Vezir rütbesinde tasarruf eden tek kişi ise Mehmed Paşadır (1669 yılı). Hacı Ali Paşa ise (1693 yılı) Çeşme limanını ve sahilleri koruması şartıyla arpalık olarak tasarruf etmiştir.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Alâiyye Sancağını tasarruf edenler arasında paşa unvanlıların sayısında artış olması ise dikkat çekmektedir. Bu dönemde devlet yönetiminde Vezir rütbesindeki paşaların çoğalması sonucu, bunların unvanlarına uygun görev bulma zorluğu ortaya çıkmış ve bazı sancaklar bu paşalara "arpalık" olarak tevcih edilmiştir. Alâiyye Sancağının da arpalık olarak tevcih edilen sancaklardan olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

1.Arşiv Kaynakları

1.1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.)

1.1.1.Mühimme Defterleri (MD.):

1, 2, 3, 4, 9, 12, 14/2, 16, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 58, 60, 64, 72, 73, 79, 90,

1.1.2.Tapu Tahrir ve İcmal Defterleri (TD.-İD.):

İD. 107.

TT.d.765.

1.1.3.Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.):

MAD.d.16029 (1475 tarihli).

MAD.d.563.

MAD.d.17666.

1.1.4. Bâb-ı Asafi Ruûs Kalemî Defterleri (A.RSK.d.):

A.RSK.d.1452.

A.RSK.d.1472.

A.RSK.d.1474.

A.RSK.d.1480.

A.RSK.d.1481.

A.RSK.d.1482-D.

A.RSK.d.1485/A.

A.RSK.d.1512.

A.RSK.d.1516.

A.RSK.d.1517-B.

A.RSK.d.1529.

A.RSK.d.1534/A.

A.RSK.d.1537.

A.RSK.d.1551.

A.RSK.d.1552.

A.RSK.d.1555.

1.1.5.Bâb-ı Asafi Nişan ve Tahvil Defterleri (A.NŞT.d.)

A.NŞT.d.1141.

1.1.6.Ali Emiri Tasnifi (AE.)

AE.SMMD. IV. 17/1920.

AE.SMST. II. 21/2073.

1.1.7.Kamil Kepeci Tasnifi Defterleri (KK.d.):

256, 257, 262, 266.

1.1.8. İbnü'l-Emin Tasnifi (İE.)

İE.BH. 1/65.

İE.BH. 1/67.

İE.TCT. 4/429.

1.1.9.Topkapı Sarayı Arşivi Defterleri (TSMA.d.):

TSMA.d.2575.

TSMA.d.5246 (1527?).

TSMA.d.8303 (1527-1529 yılları ?).

TSMA.d.10057 (1526?).

TSMA.d.9772 (1518?).

TSMA. E-12321.

1.2.Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (TKA):

TKA. İD. 363 (1555 tarihli).

2.Yayınlanmış Arşiv Kaynakları

- (1995). *166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)*. (Haz.: Ahmet Özkılınc ve diğeri). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.
- Çakar, E. (2002). "Kanuni Sultan Süleyman Kanunnâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1). 261-282.
- Emecen, F.M. – Şahin, İ. (1998). "Osmanlı Taşra Teşkilatının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri I". *Belgeler*, XIX (23). 53-122.
- Erdoğan, M.A. (2013). *Ala'iyye Sancağı - 1475 Tarihli Suret-i Defter-i İcmâl-i Vilâyet-i Ala'iyye (Metin ve İnceleme)*. Konya: Öz Hür Ofset.
- Sahillioğlu, H. (2000). *Topkapı Sarayı Arşivi H.951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, IRCICA Yayınları, İstanbul.
- Turan, Ş. (1963). "XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı (h.1041-M.

Tarih Araştırmaları

1631-1632 Tarihli bir İdari Taksimat Defteri)”. *Atatürk Üniversitesi 1961 Yıllığı*. 201-232.

3.Kanunnâme ve Kaynak Eserler

7. (1996). *İsâ-zâde Târîhi (Metin ve Tahlil)*. (Neşre Haz.: Ziya Yılmaz). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
8. (2000/a). *Anonim Osmanlı Tarihi (1099/11161688-1704)*. (Yay. Haz.: Abdülkadir Özcan). Ankara: TTK Yayınları.
9. (2002). *Topkapı Sarayı Arşivi H.951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*. İstanbul: IRCICA Yayınları.
10. (2003). *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), II*. (Yay. Haz.: Ziya Yılmaz). Ankara: TTK Yayınları.
11. Celalzade Mustafa Çelebi. (2011). *Muhteşem Çağ Kanuni Sultan Süleyman - Tabakâtül-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, (Notlandırarak Haz.: Ayhan Yılmaz). İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
12. Celalzâde Mustafa. (1981). *Tabakâtül-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, (Neşr.: Petra Kappert). Wiesbaden.
13. Feridun Bey. (1274). *Mecmuâ-i Münşeatü's-Selâtin*. C. I. İstanbul: Dârü'l-Tibâtî'l-Âmire.
14. Haydar Çelebi. (1984). *Haydar Çelebi Ruznâmesi*. (Haz.: Yavuz Senemoğlu). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
15. *Kanunnâme-i Sultan Süleyman Han*. Beyazıt Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kitaplığı: Nr. 1969.
16. Kâtip Çelebi. (2007). *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*. (Yay. Haz.: Orhan Şaik Gökyay). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
17. Mehmed Süreyya. (1311). *Sicill-i Osmani, I, II, III, IV*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
18. Müneccimbaşı Ahmed Dede. (1285). *Sahaifü'l-Ahbâr, III*. İstanbul.
19. Müneccimbaşı Ahmed Dede. (1974). *Müneccimbaşı Tarihi, II*. (Çev. İsmail Erünsal). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
20. Naima Mustafa Efendi. (2007). *Naima Tarihi (Ravzatu'l-Hüseyn Fî Hulâsati Ahbari'l-Hafîkayn), II, III, IV*. (Haz.: Mehmet İpşirli). Ankara: TTK Yayınları.
21. Peçevî İbrahim Efendi. (1283). *Peçevî Tarihi, I*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
22. Peçevî İbrahim Efendi. (1999). *Peçevî Tarihi, I*. (Haz.: Bekir Sıtkı Baykal). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

4.Tetkik Eserler

23. (2000/b). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (BOA)*. İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.
24. Akdağ, M. (1999). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası-Celali İsyancıları*. Ankara: Barış Yayınları.
25. Akgül, M. (1989). *16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiyye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
26. Akgündüz, A. (1991). *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, III*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
27. Barkan, Ö.L. (2000). “H.933-934 Tarihli Bütçe Cedveli ve Ekleri”. *Osmanlı Devleti'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Tetkikler-Makaleler, I*. (Haz.: Hüseyin Özdeğer). 649-702.
28. Barkan, Ö.L. (2001). *XV. ve XVI'ncı Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları-Kanunlar I*. (Haz.: Hüseyin Özdeğer). İstanbul.
29. Başar, F. (1997). *Osmanlı Eyalet Tevcihatı (1717-1730)*. Ankara: TTK Yayınları.
30. Çakar, E. (2003). “XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı”. *Fırat Üniversitesi Sos-*

Tarih Araştırmaları

- yal Bilimler Dergisi, 13 (1). 351-374.
31. Çakar, E. (2012). *Doğu Akdeniz Sahilinde Bir Osmanlı Sancağı: Trablus (1516-1579)*. Ankara: TTK Yayınları.
  32. ıtak, H.M. (2015). *1556- 1557 (H. 963-964) Tarihli Divan-ı Hümâyûn Ruûs Defteri (s.1-125) Metin – Değerlendirme – Dizin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
  33. Ergenç, Ö. (1995). *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları.
  34. Gökbilgin, M.T. (1956). “Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti Livaları, Şehir ve Kasabaları”. *Belleten XX/78*. 247-294.
  35. Göyünç, N. (1968). “XVI. yüzyılda Ruûs ve Önemi”. *Tarih Dergisi, XVII (22)*. 17-34.
  36. Göyünç, N. (1969). “Diyarbakir Beylerbeyliğinin İlk İdari Taksimatı”. *Tarih Dergisi, XXIII*. 23-34.
  37. Hacıgökmen, M.A. (1996). “XVI. Yüzyılda Alâiyye Sancağı’ndaki Vakıflara Dair Bir Araştırma”. *Alanya Tarih Ve Kültür Seminerleri*. 1996 Alanya. 437-444.
  38. Halaçoğlu, Y. (2007). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. (6. Baskı). Ankara: TTK Yayınları.
  39. İlgürel, M. (2001). “Kalender Şah”. *DİA, 24*. Ankara. 249.
  40. İnalçık, H. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*. (ev. Ruşen Sezer). (6. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
  41. Karabulut, F. (2015). *1556-1557 (H. 963-964) Tarihli Divan-ı Hümâyûn Ruûs Defteri (126-243) Metin – Değerlendirme – Dizin*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
  42. Kılıç, O. (1997). *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devletinin İdari Taksimatı*. Elazığ.
  43. Kılıç, O. (2017). “Batı Karadeniz Kıyısında Bir Osmanlı Eyaleti: Özi/Silistre (İdari Taksimat Ve Yönetim)”. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi, (23)*. 29-82.
  44. Koçak, F.N. (2013). *Tarihte Alanya*. Konya: Özhür Ofset.
  45. Konyalı, İ.H. (2011). *Alanya (Alâiyye)*. (Redaktör: Faruk Nafiz Koçak). İstanbul.
  46. Kunt, İ.M. (1978). *Sancaktan Eyâlete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*. İstanbul.
  47. Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî-Osmanlı Ünlüleri, 1, 3, 4, 5*. (Yay. Haz.: Nuri Akbaryar). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
  48. Miroğlu, İ. (1990). *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazâsı*. Ankara: TTK Yayınları.
  49. Oflaz, M. (1992). *16. Yüzyılda Niğde Sancağı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
  50. Özcan, A. (1982). “Fatih’in Teşkilat Kanunnâmesi ve Nizâm-ı Alem İçin Kardeş Katli Meselesi”. *Tarih Dergisi,33*. 7-43.
  51. Seslikaya, A. (2014). *Yavuz Sultan Selim’in Sefer Menzîlnâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu Ve Mısır Seferi Menzîlnâmeleri) Ve Haydar Çelebi Ruznâmesi: Transkripsiyon Ve Değerlendirme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
  52. Sevinç, P. (1994). *955-982/1548-1574 Tarihli Osmanlı Beylerbeyi ve Sancakbeyileri Tevih Defteri (563 nr)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
  53. Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. Ankara: TTK Yayınları.
  54. Uzunçarşılı, İ.H. (2011). *Osmanlı Tarihi, III/I*. Ankara: TTK Yayınları.
  55. Ünal, M. A. (1989). *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*. Ankara: TTK Yayınları.
  56. Yıldırım, F. (2010). *1141 Numaralı ve 1593-1595 Tarihli Tahvil Defteri (Transkripsiyon-Değer-*

Tarih Araştırmaları

- lendirme -Dizin*). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
57. Yücel, Y. (1974). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Genel Gözlemler". *Belleten*, XXXVIII/152. 657-708.